

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Jak si StB vybírala své agenty a spolupracovníky?

Postup při získání spolupracovníků StB stanovovaly příslušné **závazné směrnice**, které vydával ministr vnitra. Jestliže v padesátých letech tajná policie kladla důraz na otevřenou represi, čemuž také odpovídal počet zatčených a odsouzených osob v politických procesech, od šedesátých let byl kladen **důraz na plošnou kontrolu společnosti**. Agenturní síť proto byla vytvářena systematicky ve všech školách, podnicích či továrnách. Metody získávání spolupracovníků byly velmi pestré, sahaly od otevřeného vydírání pomocí různých kompromitujících materiálů či využívání strachu ze ztráty zaměstnání nebo postihu příbuzných až po poskytování různých výhod. Někteří konfidenti pak pracovali pro tajnou policii z ideologických důvodů.

Ve směrnici platné od roku 1978 pro příslušníky kontrarozvědky StB byl kladen **důraz na individuální přístup**: „Přístup k jednotlivým tajným spolupracovníkům, zaměření a obsah výchovy i její metody volí pracovník kontrarozvědky s ohledem na osobnost tajného spolupracovníka, jeho charakterové rysy a vlastnosti, společenské postavení apod. Vychází z okolností a podmínek, za kterých byl tajný spolupracovník získán ke spolupráci, ze zkušeností ze styku a spolupráce s ním. Volí se individuální přístup s cílem, aby tajný spolupracovník získal k pracovníku kontrarozvědky naprostou důvěru, ve spolupráci byl iniciativní a ochotně předával výsledky splněných úkolů.“

Jen do roku 1968 bylo evidováno v kontrarozvědných útvech Státní bezpečnosti v různých kategoriích spolupracovníků **více než 150 000 osob**. Další desetitisíce osob byly získány v sedmdesátých a osmdesátých letech.

2. Kdo je Petr Cibulka a co ho vedlo k vydání seznamů?

Petr Cibulka je občanský aktivista a politik, bývalý politický vězeň a oponent komunistického režimu. Narodil se 27. října 1950 v Brně. V sedmdesátých a osmdesátých let byl opakovaně vězněn, především za organizování koncertů a rozšiřování samizdatu a neoficiálních hudebních nahrávek. Byl aktivním členem Jazzové sekce, signatářem Charty 77 a členem Výboru

na obranu nespravedlivě stíhaných. Po pádu komunistického režimu se zasazoval o potrestání komunistických zločinů a odtajnění archivních dokumentů. Neúspěšně opakovaně kandidoval do parlamentu. Postupně se dostal do sporů nejen se svými ideovými oponenty, ale také s řadou bývalých spolupracovníků. V současnosti provozuje internetovou stránku věnovanou politické straně, v jejímž čele sám stojí a která prosazuje švýcarský model zastupitelské demokracie.

V roce 1991 Petr Cibulka vydal spolu se svými spolupracovníky údajně kompletní seznamy spolupracovníků StB. Hlavním cílem bylo **odtajnit jména konfidentů tajné policie**. Ve skutečnosti se ovšem jednalo o přepisy vybraných záznamů z registrů svazků Státní bezpečnosti, které pořídila parlamentní komise vyšetřující okolnosti zásahu bezpečnostních složek 17. listopadu 1989 proti demonstrantům na Národní třídě. Je z nich možné se dozvědět, zda byl ke konkrétní osobě v určité době veden pod krycím jménem operativní spis v některé z kategorií spolupracovníků tajné policie. Seznam není ovšem úplný a především z něho **není jasné, jak spolupráce konkrétně vypadala** (to je většinou možné pouze v případě, že se dochoval příslušný spis). Vydání seznamu vyvolalo bouřlivou diskuzi o minulosti a posílilo hlasy volající po odtajnění archivních dokumentů StB. V roce 2004 vydalo ministerstvo vnitra oficiální přepisy vybraných registrů svazků StB. Postupně se také zlepšila situace v oblasti zpřístupňování archivních dokumentů StB. V posledních letech byly dokonce zmíněné **registry svazků zpřístupněny** jako kopie na internetových stránkách slovenského Ústavu paměti národa a českého Archivu bezpečnostních složek. V obou těchto institucích jsou také uloženy dochované operativní svazky StB, které jsou nyní téměř bez omezení přístupné všem zájemcům.

3. Jak se k „Cibulkovým seznamům“ dostanu? Dají se koupit?

„Cibulkovy seznamy“ byly nejdříve publikovány v časopise *Necenzurované noviny* a vyšly také knižně. Svého času byly doslova bestsellerem. Ovšem vzhledem k tomu, že **je v současnosti možné pracovat přímo s originály archivních dokumentů**, staly se dnes již pouhým historickým dokumentem a také svérázným svědectvím o počátku devadesátých let.

4. Můj dědeček byl v seznamech, mám si ho přestat vážit?

Samotný záznam v registrech svazků by Vás zcela jistě neměl vést k unáhleným závěrům. Je nutné se nejdříve seznámit s archivními dokumenty. Na internetové stránce Archivu bezpečnostních složek najdete postup, jak požádat o jejich zpřístupnění. Pokud se dochovaly, můžete také oslovit Ústav pro studium totalitních režimů, aby Vám jeho pracovníci případně pomohli s jejich interpretací. Určitě je také vhodné se pokusit s dědečkem – pokud ještě žije – promluvit, aby vám okolnosti svých kontaktů s tajnou policií popsal ze svého pohledu.

5. Mohl být někdo zapsán v některé z kategorií spolupracovníků StB neprávem?

Každý případ je individuální, v některých případech dotyčný spolupracoval pouze několik dnů, v jiných naopak třeba i několik desetiletí. Někteří spolupráci předstírali a byla s nimi spolupráce po určité době ukončena pro nedůvěryhodnost. Ve většině případů se ovšem jednalo o **případy „banálního“ zla** – pravidelného informování o svých sousedech či kolezích v práci, které si dotyčný omlouval jako svou „povinnost“, jež údajně nikoho nepoškodila. Zápis v registru svazků měl ovšem svoje pravidla a nebylo prakticky možné svévolně do něho zapsat někoho, kdo neměl vůbec žádné kontakty s příslušníky StB. Jednotlivé kategorie spolupracovníků StB se také odlišovaly, byť se samozřejmě v praxi odlišnosti někdy stíraly.

Při posuzování konkrétních případů je **nutné se vždy seznámit s dochovanými dokumenty a osobními svědectvími**. Velkým problémem je bohužel skutečnost, že se řada archivních pramenů nedochovala. Například většina svazků, se kterými se pracovalo, byla na konci roku 1989 **zničena na přímý pokyn vedení StB**. Také pamětníci událostí již často nežijí. Na druhou stranu byla Státní bezpečnost byrokratickou organizací, která produkovala řadu písemností v několika kopiích. Proto mohou být některá zdánlivě zničená hlášení uložena například ve svazcích osob, které StB sledovala a k nimž byl dotyčný spolupracovník úkolován.

6. Jak reagovala veřejnost na odhalení bývalých spolupracovníků? Byl někdo z nich potrestán?

Krátce po pádu komunistického režimu se problematika spolupracovníků Státní bezpečnosti stala tématem,

o kterém se bouřlivě diskutovalo. Společnost se v této otázce rozdělila. Jedna část společnosti žádala zveřejnění konfidentů tajné policie, druhá se obávala rozpoutání honů na čarodějnice. Třetí část společnosti upozorňovala na to, že se údajně jedná o zástupný problém, který zakrývá skutečné viníky – vedoucí funkcionáře komunistické strany a důstojníky tajné policie. Ve skutečnosti měli někteří konfidenti skutečně na rukou krev, neboť přispěli například k zatýkání politických oponentů režimu. O nedůslednosti polistopadového režimu ve věci nastolení spravedlnosti svědčí skutečnost, že **nikdo z těchto udavačů nebyl po roce 1989 zatčen a odsouzen**. Na druhou stranu se o řadě těchto případů psalo v tisku a natočila se řada televizních a rozhlasových pořadů. Jedním z nich je právě také dokument s ironickým názvem *Nikomou jsem neublížil*.

Odpovědi vypracoval:

Petr Blažek, historik

Odkazy:

Archiv bezpečnostních složek
www.abscr.cz

Totalita.cz – vznik a vývoj totalitního režimu v Československu
www.totalita.cz

Ústav pro studium totalitních režimů
www.ustrcr.cz

Ústav paměti národa
www.upn.gov.sk

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
www.vons.cz

Doporučená literatura:

BLAŽEK, P. (eds.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989. Dokořán – ÚČD FF UK*, Praha 2005

ČELOVSKÝ, B. a kol.: *Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB. Tilia, Šenov u Ostravy 2005.*

KAPLAN, K.: *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948–1956. Dokořán, Brno 1999.*

KOUDELKA, F.: *Státní bezpečnost 1954–1968 (Základní údaje). ÚSD AV ČR, Praha 1993.*

PERSAK, K. – KAMIŇSKI, Ł. (eds.): *Handbook of the*

Communist Security Apparatus in East Central Europe, 1944/45–1989. IPN, Varšava 2005.

ŽÁČEK, P.: Přísně tajné. Státní bezpečnost za normalizace. Vybrané směrnice a metodické pokyny politické policie z let 1978–1989. Votobia, Praha 2001.

Poslední aktualizace: 09/2012